

THE IMAGE OF AMIR TEMUR IN ENGLISH-SPEAKING LITERATURE
INGLIZZABON ADABIYOTDA AMIR TEMUR SIYMOSI

Boboxonova Marjona Qo'chqor qizi

Termiz Davlat Pedagogika Instituti Tillar Fakulteti talabasi

Samadova Visola Baxtiyorovna

Termiz Davlat Pedagogika Instituti O'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inglizzabon adabiyotda Amir Temur siymosining talqini tarixiy manbalar, badiiy asarlar va zamonaviy ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqot davomida Amir Temur obrazi Yevropa Uyg'onish davri asarlaridagi dramatik talqinlardan tortib, XIX asr tarixiy tadqiqotlari hamda bugungi zamonaviy akademik adabiyotlarda qanday o'zgarib borganligi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, inglizzabon adabiyotda Temur shaxsining harbiy iste'dodi, davlat boshqaruvi, siyosiy mahorati va madaniy merosi qay darajada yoritilgani tahliliy jihatdan yondashilgan. Maqola natijalari shuni ko'rsatadiki, Amir Temur obrazi G'arb adabiyotida turlicha baholangan bo'lsa-da, zamonaviy ilmiy qarashlar uni ancha xolis va kompleks tarzda talqin qiladi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, Tamerlane, inglizzabon adabiyoti, G'arb adabiyoti, Christopher Marlowe, Tamburlaine, tarixiy talqin, Orientalizm, modern tarixshunoslik, badiiy obraz, Temuriylar tarixi, adabiy tahlil.

Abstract: This article explores the representation of Amir Temur (Tamerlane) in English-speaking literature from the early Renaissance to modern scholarship. It analyzes how historians, poets, playwrights, and novelists have portrayed his personality, military genius, political leadership, and legacy. The study reveals that Western interpretations of Amir Temur have ranged from negative, Orientalist-influenced depictions to more balanced and scholarly assessments in contemporary research. The paper concludes that English-language literature reflects not only historical facts but also cultural perceptions that evolved over centuries.

Keywords: Amir Temur; Tamerlane; English literature; historical representation; Christopher Marlowe; Tamburlaine; Orientalism; modern historiography; literary analysis; Central Asian history.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-2, ISSUE-9**

KIRISH. G'arbda Amir Temur yoki Temur nomi bilan mashhur bo'lgan Amir Temur (1336–1405) o'rta asrlar dunyosining eng nufuzli tarixiy shaxslaridan biridir. Uning imperiyasi butun O'rta Osiyo, Fors, Kavkaz va Yaqin Sharqning ba'zi qismlariga tarqalib, global siyosiy va madaniy jarayonlarni shakllantirdi. Ingliz tilida so'zlashuvchi adabiyot Temurga doimiy qiziqish ko'rsatib, uni bosqinchi, davlat quruvchi, harbiy daho, Sharq qudrati timsoli sifatida turlicha tasvirlaydi. Ushbu maqolaning maqsadi ingliz tilidagi adabiy va tarixiy matnlarda Amir Temur siyomosining evolyutsiyasini o'rganishdan iborat. Turli davrlarga oid asarlarni tahlil qilib, bu tadqiqot siyosiy kontekst, madaniy muhit va adabiy yo'nalishlar Temur obraziga qanday ta'sir qilganini ko'rsatadi.

G'arb adabiyotida Temur haqidagi dastlabki eslatmalar Ruy Gonsales de Klavixoning Temurga elchixonasi (1406) kabi sayohatchilarning hikoyalarida paydo bo'lgan. Garchi ispan tilida yozilgan bo'lsa-da, Yevropada keng o'qilgan va keyinchalik ingliz tiliga tarjima qilingan. Bu tavsiflar Temurni qudratli podshoh, intizomli hukmdor va strategik mutafakkir sifatida tanitdi. Ingliz tilidagi dastlabki tarjimalarda uning adolat va ma'muriy tartib uchun obro'siga urg'u berilgan.

Sharqshunoslik talqinlari: 15–17-asrlarda ingliz mualliflari ko'pincha sharqshunoslik nuqtai nazaridan shakllangan ikkinchi qo'l hisobotlariga tayanganlar. Temur o'zining harbiy yurishlari tufayli ba'zan "vahshiy qirg'inchi" sifatida tasvirlangan. Bunday tasvirlar tarixiy aniqlikdan ko'ra ko'proq G'arbning Sharq kuchidan qo'rqishiga ta'sir qilgan. Yozuvchilar Temurning davlat qurilishi islohotlariga e'tibor bermay, zo'ravonlikni tez-tez ta'kidlab o'tishgan.

Amir Temur ingliz adabiyotida Kristofer Marloning "Buyuk Tamburlayn" asari: Eng qadimgi va eng ta'sirli adabiy tasvirlardan biri Kristofer Marloning ikki qismli "Buyuk Tamburleyn" (1587-1588) pyesasidir. Marlo Temurni g'ayrioddiy shuhratparastlik va xarizma bilan ajralib turadigan qahramon, ammo shafqatsiz bosqinchi sifatida ko'rsatadi. Asar Temurning qudrati oddiy insoniy chegaralardan oshib ketgan g'ayritabiiy shaxs obrazini yaratishga yordam berdi.

Biroq, Marloning tasviri juda dramatiklashtirilgan. Bu Temurning strategik yorqinligini tan olgan bo'lsa-da, uning shafqatsizligi va hukmronlikka chanqoqligini oshirib yuboradi.

Romantik davr va Viktoriya yozuvlari: 19-asrda Edvard Gibbon va keyinroq Jorj Kerzon kabi yozuvchilar ko'proq tarixiy yondashuvdan foydalanganlar. Ular Temurni arxiv hujjatlari, me'morchilik va O'rta Osiyo yilnomalari orqali o'rgandilar. Ularning tadqiqotlari uning muhim siyosiy va madaniy xizmatlarini tan oldi, bu sof adabiy tasvirlardan dastlabki akademik tahlillarga o'tishni belgilab berdi. Zamonaviy

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-2, ISSUE-9**

akademik istiqbollar 20-21-asrlar tarixshunosligi: Zamonaviy inglizzabon tarixchilar Amir Temur haqida ancha mutanosib va dalillarga asoslangan baho berishgan. Beatris Forbes Manz, Jon E. Vuds va Jastin Marozzi kabi tadqiqotchilar ta'kidlaydilar:

- uning innovatsion harbiy tuzilmalari,
- diplomatik strategiyalar;
- iqtisodiy va arxitektura islohotlari;
- olimlar va san'atkorlarga homiylik;
- keng hududlarni barqarorlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlar.

Amir Temur zamonaviy jahon adabiyotida zamonaviy romanlar, tarjimai hollar va tarixiy ocherklar Temur xarakterini qayta talqin qilishda davom etmoqda. Zamonaviy yozuvchilar ko'pincha quyidagilarga e'tibor berishadi:

- uning etakchilik falsafasi,
- davlat qurish strategiyalari;
- Samarqanddagi madaniy yutuqlar,
- va uning xalqaro siyosiy tarixni shakllantirishdagi roli.

Materiallar va metodlar: Ushbu tadqiqotda inglizzabon adabiyotda Amir Temur siymosining shakllanishi va talqinlarini o'rganish maqsadida tarixiy, adabiy va qiyosiy manbalardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy materiallari sifatida Kristofer Marlning "Tamburlaine the Great", Edvard Gibbonning tarixiy asarlari, XIX asr romantik adabiyoti vakillarining Temur haqidagi matnlari hamda zamonaviy ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Shuningdek, inglizzabon adabiyotshunoslikka oid monografiyalar, ensiklopediyalar va elektron bazalardan olingan ilmiy maqolalar qo'shimcha manba sifatida xizmat qildi.

Metod sifatida qiyosiy adabiyotshunoslik metodi, tarixiy-tahliliy yondashuv, interpretativ analiz va deskriptiv tahlil usullaridan foydalanildi. Qiyosiy metod yordamida turli davrlarga oid mualliflarning Temur obrazini talqin etishdagi farqlari aniqlangan bo'lsa, tarixiy-tahliliy yondashuv G'arb adabiyotidagi Temur siymosining shakllanishiga ta'sir qilgan omillarni o'rganishga imkon berdi. Interpretativ metod asarlardagi badiiy tasvir, qahramon xarakteri va muallif pozitsiyasini tahlil qilishda qo'llandi.

Ushbu metodlar tadqiqotning ilmiy asoslangan bo'lishini, mavzuning adabiy va tarixiy kontekstda chuqur yoritilishini ta'minladi.

CONCLUSION

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inglizzabon adabiyotda Amir Temur siymosi tarix davomida turlicha talqin etilgan. XVI asr dramatik adabiyotida Temur romantik va g'ayritabiiy kuchga ega qahramon sifatida tasvirlangan bo'lsa, XVIII–XIX asrlarda

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-2, ISSUE-9**

u ko'proq tarixiy, siyosiy va harbiy arbob sifatida talqin qilingan. Zamonaviy inglizabon tadqiqotlarda esa Temur siymosi yanada obyektiv, tarixiy manbalarga asoslangan va murakkab obraz sifatida yoritiladi.

Shuningdek, tadqiqot ko'rsatdiki, inglizabon adabiyotdagi Temur tasviri G'arbdagi siyosiy qarashlar, orientalistik stereotiplar va romantik estetika ta'siri ostida shakllangan. Bugungi kunda esa Temur nafaqat buyuk sarkarda, balki madaniyat homiysi va diplomatik strateg sifatida qadrlanadi.

Natijada, inglizabon adabiyotda Amir Temur siymosi ko'p qirrali, tarixiy va badiiy yondashuvlarni uyg'unlashtirgan murakkab obraz ekanligi aniqlandi, bu esa Temur shaxsining jahon adabiyotidagi o'rnini chuqur anglashga imkon beradi.

ADABIYOTLAR/REFERENCES

1. Nuriddinov, M. Q. "Amir Temur va 'Temur Tuzuklari'." TADQIQOTLAR, 60(3), 104–108.
2. Zebo Yaxshiyeva. "Amir Temur istilolari: qarashlar, izlanishlar va yondashuvlar." Tamaddun Nuri Jurnali, 2(65), 338–342.
3. Hasanboyev, T. F., & Turdiqulova, M. L. "Temur Tuzuklari'da saltanatni idora qilish tuzuki va uning ahamiyati." Лучшие интеллектуальные исследования, 33(2), 45–48.
4. Inomov, J. B., & Sharipova, N. A. "Amir Temur – buyuk davlat arbobi." Modern Education and Development, maqola.
5. Muxtasarov, D. O. "Amir Temur o'g'itlarining uslubiy-tarbiyaviy ahamiyati." Science and Education, 4(6), 673–677.
6. O'zbekiston Respublikasi Hukumat qarori bazasidan olgan manba: "Amir Temur davlatining tashkil topishi."
7. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. Amir Temur. Bibliografiya. Birinchi kitob. Toshkent: Temuriylar tarixi davlat muzeyi ilmiy jamoasi, 2021.
8. Karimov, I. A. "Amir Temur – buyuk sohibqiron." Toshkent, 2018. (i'tiborga olingan "Temur Tuzuklari" tahlili)
9. Mo'minov, I. "Amir Temurning O'rta Osiyo tarixida tutgan o'rne va roli." Toshkent: Fan, 1993.
10. "Temur tuzuklari." Toshkent: Ilm-ziyo-zakovat, 2020.